

Acta sanctorum

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur, quae
ex Latinis et Græcis, aliarumque gentium antiquis monumentis

Quo dies primus et secundus continentur

Bolland, Johannes

Parisiis et Romae, 1866

§. III. S. Pardulphi obitus et translationes.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73889](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73889)

A dispersis Saracenis aliqui Varactum deflexerint, quaque possent, in Hispaniam per Vasconiam aut Septimaniam, quæ Saracenorum imperio parebant, redituri.

specimen præbet.

28 Anastasius Bibliothecarius prædictam Saracenorum cladem Eudoni, nulla facta mentione Caroli Martelli, sub Gregorio II retulit, qui anno 751 ex hac vita migravit. Verum Anastasius duplex cum Saracenis prælium perperam miscet; alterum, quo Eudo sub annum 723 Saracenos fudit, alterum, quo Carolus Martellus una cum Eudone denuo eosdem protivisse perhibetur anno 752. Colligitur id ex ipsis Anastasii verbis: etenim prælium illud, quod sub Gregorio II refert, accidisse ait, cum jam Hispaniarum provinciam per decem (Saraceni) tenerent annos: Roderico autem teste, lib. III, cap. 21, Gothicum regnum aera 732, seu anno Christi 714 Saraceni evertunt. At aliunde, cum idem Anastasius cecidisse dicat eo prælio, (quod non sine adulatione a variis scriptoribus proditum apparet) Saracenorum trecenta septuaginta quinque millia, quod de Caroli Martelli cum Saracenis pugna passim refertur, satis apparet, Anastasium duplex prælium in unum idemque confudisse; quod etiam Paulus Diaconus lib. VI de Gestis Langobardorum cap. 46 fecit. Primum prælium prope Rhodanum gestum esse Anastasius scribit; at posterius prope Pictavium Ligerinque contigisse, jam vidimus. Anno 721 Eudonem Saracenorum copias ex Aquitania pepulisse, notant Annales Nazariani et Petaviani: Chronicum vero Moissiacense ab Eudone Saracenos Tolosam obsidentes ingenti clade affectos fuisse, etiam scribit: pluribus igitur præliis Saracenos Eudo vicit, quorum saltem unum anno 752 una cum relato hic a biographo S. Pardulphi miraculo illigandum est.

Alterum ejusdem miraculum,

29 Cetera, quæ a num. 16 persequitur biographus, S. Pardulphi miracula tacitus prætereo, de quibus, si quid annotandum occurreret, paucis id in Annotatis fiet: de postremo tamen, quod num. 48 ad calcem refert, quod annexam habeat temporis notam, de qua Valesium inter et Mabilonium non convenit, nonnulla disserere juvat. Miraculum sic habet: S. Pardulphus viri cujusdam e pago Bituricensi filium e sacro fonte susceperat; defuncti aliquanto post pueri cunas, quæ vivo illo sponte agitari sunt visæ; nescio, quo loco, in suis adibus parentes suspenderunt; acciditque deinde, ut Franci Aquitaniam hostiliter ingressi ceteras apud Bituricensem civitatem domos igne concremarint; hanc autem, in qua dictæ cunæ suspensæ erant, exurere non potuerint. Contigit ea Francorum in agrum Bituricensem irruptio eo tempore, quo Hunaldus, Eudonis filius et in ducatu Aquitanie successor, Carolo Martello, cui, uti et ejus filii, fidem suam obstrinxerat, jam et vixit erepto, res novas moliri cepit, et a Carolomanno et Pippino, Martelli filiiis, ad officium redire coactus est, quod ad annum 742 Rerum Francicarum lib. XXV Valesius refert.

quod anno 741 Mabilonium,

50 Mabilonium autem in Annotatis ad S. Pardulphi Vitam sic loquitur: Id contigit anno DCXXI paulo post mortem Caroli Martelli, ut in Chronici Fredegariani continuatione legitur cap. 5. Verum neque id ait Fredegarii continuator, neque is Valesio refragatur: Carolum Martellum obiisse ait, undecimo Cal. Novembris, videlicet anni 741 ex Mabilonii aliorumque calculo; narrata Caroli morte, Chiltrudis, Caroli filie, cum Odilone Bavariæ duce conjugium refert: tum ita prosequitur: Interea rebellantibus Wasconibus

in regione Aquitanie cum Chunoaldo duce, filio Eudone (Eudonis) quondam, Carolomannus atque Pippinus, principes germani, congregato exercitu, Ligeris alveum Aurilianis urbe transcunt, Romanos (id est, Aquitanos) proterunt, usque Beturigas urbem accedunt, suburbana ipsius igne comburunt. Chunoaldum ducem persequentes fugant, cuncta vastantes Lucca (Loches prope Turones) diruunt etc. Hæc Fredegarii continuator, quæ vere abs illo dici potuere, etsi, quæ verbis mox laudatis narrat, anno 742 post Pascha seu Kalendas Apriles contigissent.

LECTORUM J. B.

51 Imo vero, ætate anni 742 ista contigisse, ipse Fredegarii continuator indicat, prædicti castris expugnationi mox ista subjiciens: Unde reversi circa tempus autumnii (utique anni 742) eodem anno iterum exercitum admovent ultra Rhenum contra Alemannos. Eodem, inquit, anno, non quo Carolus Martellus obierat, sed quo post illius obitum Biturigum suburbana combusserant, et castrum Lucca Carolomannus et Pippinus expugnarant. Ut adeo Valesio Fredegarii continuator non modo non adversetur, sed patrocinetur. Accedunt Annales Francorum Metenses tom. II Scriptorum Rerum Gallicarum pag. 685 et 687, ab anno 687 usque ad annum 749 producti, qui anno 741 Caroli Martelli obitum, et Carolomanni et Pippini in fratrem suum Gripponem, qui Lugduno Clavato se incluserat, expeditionem; anno vero 742 motum ab eisdem in Hunaldum, Aquitanie ducem, bellum conceptis verbis innectunt; quod etiam faciunt Annales Nazariani, Petaviani et Tiliiani, et hi quidem his verbis: DCXXI Karolus Major-domus defunctus est. DCXXII Carolomannus et Pippinus Major-domus duxerunt exercitum contra Hunoldum ducem Aquitanorum et ceperunt castrum, quod vocatur Luccas. Ita-que Valesii sententia standum omnino videtur.

rectius sequenti innotuit Valesius.

§ III. S. Pardulphi obitus et translationes.

Attigerat S. Pardulphus jam ætatis suæ annum fere octogesimum, teste biographo, cum inter suorum lacrymas purissimæ vitæ cursum beato fine terminavit, suos vitæ spiritum trahens his aut similibus verbis consolatus: Viriliter agite et confortetur cor vestrum et expectate Dominum. Ad eum accedite et illuminamini, et facies vestræ non confundentur. Nihil vobis deerit, si timueritis Dominum, et non privabit bonis ambulantes in innocentia, ut merito aliquando audiat desiderabilem illam vocem Domini: « Venite » benedicti Patris mei, percipite regnum, quod » vobis paratum est ab origine mundi. » Adjuncta varia, quæ beati Viri obitum comitata sunt, dilucide satis biographus exponit, ut, his diutius immorari, non sit necesse: solum in annum ejus emortualem, quem 757 Mabilonius, Cointius vero 745 fuisse contendit, inquirō. Characteres illius anni chronicos biographus binos suggerit, alterum, quod sub Hunaldo, Aquitanie duce, diem suum obierit; alterum vero, quod die Dominico; cui, si tertium jungas, non quidem a biographo traditum, verosimilimum tamen, quod nempe obierit die 6 Octobris, qui S. Pardulpho ab omni retro memoria sacer fuit; in Mabilonii Cointiive sententiam abeam, necesse est.

Instante anno vitæ 80,

F

55 Hunaldus ab anno 756 usque ad annum 744

ACTORE
J. B.
sed currente
Christi 737,

744 acceptum a Carolo Martello Aquitanix ducatum tenuit: primum Annales partim Metenses, partim Petaviani docent, quorum verba habes num. 25. Alterum iidem Annales Metenses ad annum 744, ubi sic habent: Eodemque anno Hunaldus dux germanum suum, nomine Hattonem, per falsa sacramenta decipiens, de Pictavis ad se venire jussit, cui statim oculos eruit et sub custodia retrusit. Sed non post multos dies, Hunaldus, corona capitis deposita, et, monachi voto promisso, in monasterium, quod Radis (Isle de Ré in Oceano Aquitanico) insola situm est, intravit, filiumque suum Waifarum in principatu reliquit. Recte igitur Mabillonius perinde ac Cointius S. Pardulphi obitum iisdem annis circumscripterunt. Porro anno 757, qui Mabillonio placuit, littera Dominicalis erat F, et dies 6 Octobris in Dominicam incidebat: audio, inquit Cointius; sed hæc anno 745 æque ac anno 757 congruunt. Quapropter aliunde is suam nititur stabilire sententiam: nimirum partim ex anno, quo Auilandus S. Martini Turonensis monasterii reginen capessivit, partim ex biographo num. 14. Sic igitur arguit.

B
non 743, ut
Cointius,

54 Teutsindus, monasterii jam dicti abbas, obiit anno 738, vel certe illi eodem anno Wido in monasterii Fontanellensis regimine successit, ut scribit auctor Chronici illius monasterii: at Teutsindo (abbas is erat militaris duplici abbatia donatus, ut tempore Caroli Martelli hujusmodi hominibus non rarum erat abbatias conferri) in S. Martini Turonensis monasterio successit Auilandus. Porro hic S. Martini Turonensis abbas jam erat, Pardulpho adhuc superstite, quod e biographo laudato liquet. Anno igitur 758 nondum e vivis S. Pardulphus excesserat. Differri proinde debet annus ejus emortualis ad annum 745, quo solo post annum 758, Aquitaniam moderante Hunaldo, cucurrit littera Dominicalis F. Ita fere Cointius, sed duplex hic peccatum admittens: alterum quidem, quo Teutsindum Auilandi decessorem facit sine idoneo teste. Fateor, in Præcepto Caroli Calvi, de quo num. 25, Fredegisi, S. Martini Turonensis abbatis, decessores hoc ordine recenseri: Auilandus, Vulfardus, Itherius: at num præterea hi omnes sibi proxime successerunt? Non Teutsindo Auilandum; sed illum huic successisse, ex dictis numm. 24 et seq., quos consule, longe mihi quidem verosimilius apparet. Alterum vero Cointii peccatum in eo cubat, quod eundem biographum, qui Auilandum, jam S. Martini Turonensis abbatem factum, S. Pardulpho æqualem facit, non animadvertit, pariter dixisse num. 19 S. Pardulphum vitam finisse non modo sub Hunaldo Aquitanix duce, sed ea tempestate etiam, qua præcelsus Major domus Carolus (Martellus) regeret Franciam, quem anno 741 e vivis abuisse, Cointius ipse una cum ceteris eruditissimis scribit. Ceterum Cointius Menardum, qui S. Pardulphum Caroli Magni tempore obiisse scribit, recte refellit; sed, quod ad Sancti annum emortualem spectat, Mabillonio adhaerendum. Denique cum ex dictis S. Pardulphus obiit anno 757 fere octogenarius, natum illum esse sub annum 637, ut moneam, non opus est.

C
nedum sub
Carolo Ma-
gno, ut alii
scribunt, obiit:

55 Eundem errorem Menardo antiquior Gaufridus, Prior Vosiensis, parte 1 Chronici sui cap. 15, et hunc secutus Bernardus Guidonis lectori suo propinarunt his verbis: Floruit (S. Pardulphus) tempore Stephani Papæ secundi, qui cæpit anno DCCLII. Migravit autem sub Carolo rege, et duce Aquitanorum Hunaldo. Refellitur uter-

que ex biographo num. 19, ubi S. Pardulphum non sub Carolo Magno Francorum rege, sed Carolo Majore-domus, seu Martello, obiisse ait. Deceperit fortasse Gaufridum bellum Aquitanicum, quod mortuo Pippino adversus Hunaldum, seu Hunoldum, Carolus Magnus gessit, de quo Eginardus in Vita Caroli: Nam et Hunoldum, qui post Waifarum mortem Aquitaniam occupare, bellumque jam pene peractum reparare tentaverat, Aquitaniam relinquere et Vasconiam petere coegit. Sed Hunaldus hic ab Hunaldo, Waifarum patre, et anno 744 monasterium, ut supra retuli, ingresso, alius est; aut, si idem est, desertoque monasterio post filii sui Waifarum mortem Aquitaniam recuperare studuit, non modo cum Carolo, jam rege Francorum facto, sed ante etiam cum Carolo Martello bella gessisse dicendus est; atque adeo vel sic Gaufridus, eumque secutus Bernardus Guidonis, biographum S. Pardulphi sibi refragantem habent.

56 Porro quis locus defuncti S. Pardulphi euvias exceperit, declarat ipse biographus num. 17 de S. Albini Varactensi ecclesia scribens: Ubi postea corpus sancti viri Pardulphi jacet humatum. Sine hic S. Albinus Andegavensis episcopus, cujus Acta ad diem 4 Martii in Opere nostro illustrata sunt, cui ædes sacræ, templa et monasteria plurima per totam Galliam dedicata sunt, mihi incomptum est. Diu quidem S. Pardulphi corpus penes Varactenses fuisse ajunt; sed post longa annorum curricula Varacto Sarlatum, modo episcopale in Aquitania et Petrocoriensis provincia oppidum, translatum fertur, et juxta S. Sacerdotis, Lemovicensis episcopi, corpus in ecclesia huic dedicata collocatum: consule Proprium Sanctorum diocesis Sarlatensis num. 13 laudatum. S. Pardulphum ab obitu suo multis prodigiis Varacti, dum illic ejus reliquæ quiescerunt, inclaruisse, ex numm. 17, 18, et 21 Actorum colligi facile potest: at non minus Sarlati prodigiis claruisse, necesse est: si quidem illius temporis monachi S. Saluatoris (anno 1561 Benedictinum habitum cum canonico commutarunt) quorum tunc erat S. Sacerdotis ecclesia, quæ modo cathedralis est, inde ob frequentem populi ad S. Pardulphum concursum illius reliquias in ecclesiam S. Joannis extra monasterium transferendas curarunt, ut legitur in Proprio Sanctorum mox citato. Negant quidem Varactenses S. Pardulphi corpus unquam penes Sarlatenses, saltem constanter, fuisse; idque pignus penes se permansisse contendunt: Sarlatenses vero, Sancti tantummodo sarcophagum et cineres Varactensibus relictos ajunt: ut ut sit, Sarlatenses saltem partem sacri corporis habuisse, eamque opinionem jam olim hominum animis insedisse, tum ex jam dictis, tum ex dicendis verosimillimum est.

E
ejus reliquæ
primum Va-
racto Sarla-
tum,

E

57 Qua vero occasione aut modo Varactenses S. Pardulphi reliquias, magnam saltem partem amiserint, nusquam reperi: quo pacto autem Sarlato ex ecclesia S. Joannis deinde Arnacum pervenerint, exponit in Chronico Gaufridus, Vosiensis Prior, cujus priusquam verba recitem, nonnullatum de Arnaco, tum de tempore, quo illuc S. Pardulphi reliquæ delatæ fuerint, juvat præmittere: Arnacum oppidulum, inquit Mabillonius in Appendice ad Acta S. Pardulphi, situm est in Lemovicibus uno lapide a castro Pompeodoro, POMPADOUR, inter Vosiensem abbatiam et Tutelam urbem: id nominis etiam ejusdem loci Benedictinum monasterium gerit; cujus hanc Mabillonius notitiam exhibet: Postmodum relatum

post vero
Sarlato
Arnacum.

F

A tum est Sancti corpus in cœnobium Arnacum, ANNAC, in cuius ecclesia hactenus adservatur. Istud monasterium redactum in Prioratum monachorum cœtu destitutum : de quorum restitutione cogitant prænobiles domini de Pompeodoro, qui in S. Pardulphi ecclesia sepulturae locum habent. *Hæc de Arnaco : de tempore vero, quo Sancti reliquiæ Arnacum delatæ fuerunt, observo errorem in Gaufredi Chronico, prout apud Labbeum exstat, occurrere.*

ut scribit
Gaufredus,

58. *Gaufredus Chronicum suum exorsus a S. Pardulphi corporis Arnacum translatione, ac tempus, quo illa contigit, utcumque determinaturus, duplicem temporis notam adhibet, initium nempe regni Roberti, Franciæ regis, quod circa 996 incepisse, ait, et principatum Guilielmi, Aquitanie ducis, Teste d'Estoupepe cognomento dicti. Robertus ab obitu patris sui Hugonis Capeti Francici regni clavum tenuit usque ad annum 1031. Guilielmum vero, cui cognomen Teste d'Estoupepe, jam inde ab anno 965 obiisse, scribit Beslius ex Chronico Malleacensi, cujus apud Labbeum tom. II Bibliothecæ Mss. pag. 204 hæc verba sunt: Anno dcccclxxiii obiit Willemus (caput Stupæ, ut paulo ante vocatur) apud S. Maxentium, ubi erat Odo abbas. Hic igitur peperam in Labbeano Gaufredi Chronico Roberti tempore Aquitanie præfuisse memoratur. Quo determinato anno translatio ista contigerit, invenire nusquam potui, neque dilucide satis e Gaufredo eruere. Circa annum millesimum, ait Proprium Sanctorum diocesis Sarlatensis; circa annum mxxviii Bailleus. Sane ultra hunc differri non posse, ex iis, quæ ex Gaufredo mox referam, manifesto efficitur.*

cujus de posteriori translatione

59. *Is S. Pardulphi translationem, de qua agimus, parte I Chronici cap. 2, 5 et 4 ita describit: Dulcissimi (ad nomen Gallicum S. Pardoux alludit: Doux enim Gallicè idem valet, quod Latine Dulcis: unde Perdulcem seu Dulcissimum appellat) patris Pardulphi corpus longe post ejus transitum de cœnobio Garactensi delatum est in monasterio Sarlatensi, et juxta corpus S. Sacerdotis, Lemovicensis episcopi, honeste collocatum est. Illic multarum signis virtutum populorum turbas invitans, monachis ibidem tunc religiosius naseam ingerebat. Quapropter abbatem a Pontifice separantes in ecclesiam S. Joannis extra monasterium transtulerunt; dehinc subtracta signorum frequentia, Pardulphum Sacerdoti parem divina Pietas dicitur ostendisse. Eo tempore Guido de Turribus, qui cognominatus est NIGER, inter principes Lemovicini climatis probitatis titulo clarebat. Erat illi uxor non dispar natalibus, ENGALCIAS nomine, filia principis Malamortensis castri, quæ S. Geraldi Aureliacensis ex nepte proneptis extitisse narratur. Hi enim ecclesiam de Arnaco, quæ olim fuit in honore sancti Petri parva quidem, sed parochialis, in melius ampliare studebant.*

narratio

40. *Hunc adivit Sarlatensis presbyter quidam, et de corpore sancti Pardulphi transferendo sese ministrum. Deo auctore, fore spondit. Qui Sarlato rediens, Sancti reliquias de loculo transfert in loculum. Deinde noctu properat ire: ne vero per diem res cognosceretur, asinum stravit, et, ut rustice loquar, superposuit bastas (canistra); in quarum una lipsanum Sancti posuit, in alia Gausbertum puerum suum recondidit, quæ omnia linteo cooperuit: obviantibus vero dicebat, in mercato Saliniacensis castri, quod agitur quinta feria, panem ferre ac re-*

ferre. Sicque devenit ad Viseræ litus (tunc inter vicecomites fuit hostilitas permaxima pro Ave vicecomitissa, quæ dicebatur BLANCHA) die notata venit ad fluvium inclytus heros, militum turmam secum armatam prompte conducens. Quid multa? Suscipitur a principe thesaurus pretiosior auro: ipsaque die in villa de Perpe-sac, non hospites, sed domini hospitati sunt: postera die, hoc est, XIX Kal. Januarii, Arnaco devenerunt, et in ecclesia sua novus hospes possessor perpetuus effectus est.

AUCTORE
J. B.

41. *Tunc, facta solemnè donatione, contulit cœnobium abbatibus S. Martialis (Lemovicensis) et Hugoni et Gaufredo, donum istud postea Lemovicensis pontifex Jordanus approbavit, et Benedictus Papa confirmavit. Tunc monachis intromissis, Chargerio capellania conceditur, postmodum vero capellaniam de Segunzac eidem commisit Guido de Turribus, ut integra libertate monachi in ecclesia propria libertate potirentur. Laicorum enim principum auctoritate multa tunc in ecclesia disponebantur; unde nunc provisores sive defensores vocantur. Ecclesia enim de Segunzac primitus data est beato Pardulpho etc. *Repositis Arnaci S. Pardulphi reliquiis, ejusdem loci ecclesiam in honorem Sanctissimæ Trinitatis consecravit supra memoratus Lemovicensis episcopus Jordanus: annum et diem Gaufredus docet cap. 9. Hujus (Odolrici abbatis S. Martialis Lemovicensis) rogatu dominus Jordanus de Laron, Lemovicensis episcopus, antequam abiret Hierosolymis, consecravit monasterium de Arnaco, in quo quiescit corpus almi Pardulphi, in honore sanctissimæ Trinitatis Idus Julii anno Dominicæ Incarnationis mxxviii. Adfuit ibi Guido de Turribus cum venerabili conjuge Engalsia, alias Emalsia etc. Capite vero 29 novam ecclesiæ Arnacensis consecrationem Petro Burdegalensi, Lemovicensi item episcopo, adscribit: dedicavit præterea monasterium de Arnaco 15 Kalendas Decembris, in honorem Sanctæ Trinitatis, sanctique Pardulphi, cujus corpus illic honeste quiescit. Præfuit Petrus Lemovicensi ecclesiæ sub annum 1100, sed non diu.**

hic exhibetur

42. *Reliquiarum S. Pardulphi Sarlato Arnacum translationem ultra annum 1028 differri non posse, dixi num. 58: patet id ex iis, quæ de Arnacensis ecclesiæ, collocatis jam in illa S. Pardulphi reliquiis, per Jordanum episcopum Lemovicensem consecratione e Gaufredo recitavi. Idem Gaufredus jam laudatus nonnulla refert, quibus forte posset annus, quo Sarlato Arnacum S. Pardulphi reliquiæ allatæ fuerunt, propius definiri: hujusmodi est parenthesis illa: Tunc inter vicecomites fuit hostilitas permaxima pro Ave vicecomitissa, quæ dicebatur BLANCHA. Sed qui fuerint vicecomites illi, quæ Avis, vel Ave, itidem vicecomitissa, assequi non licuit. Alia præterea quædam narrationi suæ Gaufredus immiscet, quæ partim quidem a vero aliena videntur, partim vero, quæ dictam translationem aliquot saltem annis prius, quam anno 1028 contigisse, innuunt. Falsum videtur, Jordanum Lemovicensem episcopum factam a Guidone de Turribus Arnacensis cœnobii abbatibus S. Martialis Lemovicensis donationem, Gaufredi Lemovicensis S. Martialis abbatis tempore, approbasse: Gaufredus enim, S. Martialis abbas et Hugonis decessor ante Girardum seu Girardum, Jordani in Lemovicensi episcopatu decessorem, e vivis excessit. Ita Ademar, scriptor æqualis, et apud S. Martialem Lemovicensem aliquando monachus, dein vero S. Eparchii:*

expenditur-
que,

F

AUCTOR
J. B.

S. Eparchii: Defuncto quidem Josfredo abbate (seu Gaufrido,) Ugo ei successit, cui episcopus Girardus adversus exstitit, zeli causa recusans dare consecrationem, quia non poterat sibi vindicare abbatiam, ideoque per biennium non minima seditio fuit civilis, inquit Ademarum apud Labbeum tom. II Bibliothecæ Mss. pag. 476.

sub initium
seculi XI
transferuntur; uti et
Lemovicum,
sed ad tempus
tantum.

45 Benedictus tamen Pontifex, hujus nominis VIII, qui ab anno circiter 1015 ad annum usque 1024 S. Petri cathedram occupavit, tum Gaufridi, tum hujus successoris, nempe Hugonis, tempore dictam donationem confirmare potuit; quod si revera contigit, saltem annis 4 ante annum 1028 S. Pardulphi reliquie Sarlato Arnacum allata fuerunt; imo forte et ante susceptum S. Martialis abbatie a Gaufrido regimen, quod ab anno 1008 initium cepisse, auctores Gallie Christiane auctæ tradunt tom. II, col. 537; ita ut hinc Proprio Sanctorum Sarlatensi, S. Pardulphi reliquiarum Sarlato Arnacum translationi annum circiter millesimum assignanti, nonnihil ponderis videatur accedere. Alteram S. Pardulphi reliquiarum Arnaco ad urbem Lemovicinam translationem, sed temporariam duntaxat, refert Gaufridus cap. 27, quem audi: Anno Domini MXXIV iterata lues subcutanei ignis plebem Aquitanicam atrocissime torrebant. Hi quantocumque ad patronum proprium confugientes, auxilium de Sancto accipere meruerunt. De toto nempe Lemovicino ad sanctissimum Martiale delata sunt sancta Sanctorum corpora, confluentibus undique populorum ac principum turmis. Tunc Dominus omnipotens beatum Pardulphum præclaris decoravit miraculis, cujus corpus illic de Arnaco maximo cum honore fuerat deportatum... Facta est hæc translatio Sanctorum circa festivitatem Nativitatis perpetuæ virginis Mariæ anno, quo supra. Iteratam luem forte vocat, quia eadem centum annis ante in Lemovicibus grassata fuerat, quam, uti et quid ea occasione præstitum sit, ita apud Labbeum sæpe citatum pag. partim 170, partim sequenti Ademarum describit.

annis 1094

44 His temporibus pestilentia ignis super Lemovicinos exarsit. Corpora enim virorum et mulierum supra numerum invisibili igne depaſcebantur, et ubicumque planctus terram replebat. Josfredus ergo abbas S. Martialis (alter ab illo, de quo num. superiore et duobus præcedentibus) qui successerat Wigoni, et Alduinus episcopus, habito concilio cum duce Wilhelmo, triduanum jejunium indicunt. Tunc omnes Aquitanie episcopi in unum Lemovicæ congregati sunt, corpora quoque et reliquie Sanctorum undecumque solemniter advectæ sunt ibi, et corpus S. Martialis, patroni Gallie, de sepulchro sublatus est, unde lætitia immensa omnes repleti sunt, et omnis infirmitas ubique cessavit, pactumque pacis et justitiæ a duce et principibus vicissim fœderata est. Ita ille de lue anni 994. Grassante vero sæculo post, sive anno 1094, eadem iterum in Lemovicenses lue, e miraculis, quibus tunc a Deo S. Pardulphum decoratum, cap. citato Gaufridus ait, unum memorat cap. 13 his verbis: Cujus corpus sanctum ad portam urbis Lemovicensis tandem immobile perstitit, donec cæcus adductus coram populo illuminatus fuit.

et 1212.

43 Litem jam pridem fuisse Varactensibus cum Arnacensibus de S. Pardulphi corpore, supra monui: hinc factum, ut anno 1212 Varactenses S. Pardulphi reliquias Lemovicum detulerint, ad

augendam, quod olim in more positum erat, ecclesie S. Valerice consecrationis celebritatem; sed ab abbate S. Martialis admissæ nequaquam fuerint. Rem Gaufridus, qui canobii S. Martialis monachus fuit, ita describit: Anno Gratie MXXII (male Mabillonius corrigit MCLXII) in festo Victoris et Coronæ (die 14 Maii) dedicata est eisdem (lege eidem) ecclesia a Joanne de Veyrac, episcopo Lemovicensi (anno 1218 defuncto) honorifice ornata ac depicta. Tunc ibi est reposta ejusdem virginis (Valerice) capsula simulque imago cum innumerabili militum ac plebium caterva. Gestatorium S. Valerici, cum argenteo S. Pardulphi de Garacto, se beatum Pardulphum habere, noluit abbas sive conventus eos ex ordine recipere, ne in serapulum principibus de Turribus veniret, qui eundem Patrem Arnaco intulerunt, brachio protomartyris nostræ Valerice relicto, cæteri rediere. E modo autem loquendi, quo Gaufridus hic utitur, deprehensum facile est, tum ipsummet, tum canobias S. Martialis reliquos credidisse, S. Pardulphi corpus Arnaci ea tempestate vere quiescisse, quam jam pridem communem hominum existimationem fuisse, item supra monui. Hæc de S. Pardulphi reliquiarum translationibus: his lubet nonnulla addere de Sancti cultu sæculo XI et XII, quæ ex eodem Gaufrido hinc inde excerptam.

46 Sæculo XI ad finem vergente aut initio sequentis Officium de S. Pardulpho publice in ecclesia recitari apud Lemovicenses cepit: sic enim Gaufridus cap. 51: Item per multas ecclesias institutum est (paulo ante mentionem facit liberatæ Hierosolymæ anno 1099) decantari matutinas et vespertinas Laudes, cum reliquis Officiis Horarum de intemerata Virgine Maria, de quibusdam aliis Sanctis; quidam primum et publice facere eadem consueverunt, sicut de beata Valeria, ac S. Martiale, et alii de aliis, quamvis ex toto privatim, sicuti quosdam agere novimus, qui de dulcissimo patre Pardulpho. Sæculo XII ad annum circiter 71 protracto, S. Pardulphi festo solemnitate aliquid apud Lemovicenses accessit; nam, teste Gaufrido cap. 67, Anno ipso (quo Lemovici Ricardus, Henrici Angliæ regis filius, Aquitanie dux est salutatus) Lemovicæ primo festum almi Pardulphi in cappis celebratur. Anno 1174 festum S. Pardulphi, tunc incidens in diem Dominicam, singulari pompa celebratum in Lemovicensi S. Martialis canobio fuit occasione electi novi abbatis Isemberti, quam ita cap. 69 Gaufridus describit; Pardulphi clarissimi festum Dominicam perornavit diem, quando dominus Isembertus eligitur, quam conventus S. Martialis tam libere egit, ut necesse non fuerit, processionem confundere, quam insignem reddiderunt dominus Radulphus, abbas Cluniacensis, cum annulo et mitra vel cappa Romana, Vosiensis Petrus cum Hugone de Montmurat, Figiacensi abbate, idem quoque novus electus, qui solemnem Missam decantavit, Fuimus fere plus quam centum monachi in ipsa processione in albis, ad Missam in cappis: prosam propria voce consona cantavere in pulpito primo Aimericus Martel, secundo Gaufridus de Niol. Episcopus quidem Geraldus præsens erat, sed non se revestivit, quia cæcus erat. Vitam dulcissimi Patris Seguinus eo die recitavit ad mensam.

Pauca de
S. Pardulphi
cultu

F

47 His

a Gaufredo et Bernardo Guidonis excerpta.

A 47 *His rebus Gaufrerus ipse, ut ex verbis ejus liquet, interfuit: nonnulla tamen in iis occurrunt, quæ cum iis, quæ de Lemovicensibus S. Martialis abbatibus, et Figiacensibus Dionysius Sammarthanus tradit, non facile combinari queant. Hic tom. II Gallix Christianæ auctæ col. 360 Petrum, S. Martialis abbatem, Isemberti decessorem, obiisse Idibus seu 15 Octobris (dicere debuerat 4 Idus Septembris, ut legitur apud Labbeum tom. II Bibl. Mss. pag. 274) anni 1174, tradit: Isembertum autem die 6 Octobris jam inde electum in abbatem ejusdem loci, Gaufrerus statuit. Hic tom. I de ecclesia Cadurcensi col. 174 Adenarium, hujus nominis secundum, ad annum circiter 1140, et Ebulum circa annum 1180 Figiacenses abbates memorat; Hugonis, qui secundum Gaufrerum anno 1174 Figiacensis abbas erat, non meminit. Præterea Gaufrerus paulo post verba citata num. superiore Moissiacensis abbatis, suppresso tamen nomine, meminit, qui eodem anno tum recens die S. Lucie et vivis sublatus fuerat: Moissiacensi autem canobio tom. I, col. 166 et seq. idem auctor ab anno 1163 saltem ad annum 1195 scribit præfuisse Bertrandum. Hæc ex Gaufrero, de S. Pardulphi apud Lemovicenses sæculis XI et XII cultu: hunc pariter per hæc tempora habuisse apud Daionenses Cistercienses, Gaufrerus cap. 75 ait, sed ex illius abbatia Collectario seu Collectarum libro S. Pardulphi nomen deinde erasum, queritur. Denique quanta religione Waracti cultus fuerit, collige ex Bernardo Guidonis de Sanctis Lemovicensibus Opusculo apud Labbeum tom. I Bibliothecæ Mss. pag. 654, ubi hæc habet: S. Pardulphi confessoris sarcophagum cum cineribus Garactensis ecclesia tenet, quæ ad testimonium illius castissimæ vite feminam nullam admittit.*

VITA,

Auctore anonymo suppari,

Ex veteribus membranis et apographo P. Jacobi Sirmondi Societatis Jesu.

PRÆFATIO.

Auctor S. Pardulphi Vitæ et miracula,

a

b

c

d

Plerique, dum præcorum patrum antiqua laudant gesta miraculorum, nova, quæ nuper gesta sunt, omittunt. Quasi vinum vetustum cum suavitate et hilaritate hauriunt, mustum, quasi turbulentum, renuentes, et rudis miraculi fidem (rudia corda a) deserentes: sed melius utrobique, ut opinor, utrumque commiscere, vetustum vinum scilicet, ut musti iudicia foveat, ac temperet austeritatem; vini similiter novi austeritas veteris dulcedinem exacuit. Videlicet, ut, quæ ex uno manant fonte, rite uno sapore satient sitientes b. Idcirco, mi pater Berthemari c, non minimas omnipotenti Opifici gratias agimus, quia hic in Aquitania d, superna illustrante gratia, per sancti infusionem Spiritus quamplures philosophos et rhetores reperis, qui Vitam vel Gesta miraculorum B. Pardulphi

confessoris suo stylo enarrare queunt, et luculento sermone fidelium auribus inculcare liquidissime. Et me tantillum et modicum, et a nonnullis despicabilem, ineloquentem et rusticum hoc poscis Opus adgredi e.

AUCTORE ANONYMO.

e

Deo fretus, scribere aggredditur.

f

g

2 Valde onerosum mihi est, quia non est mihi facultas in perfectione, nisi Omnipotens inspiret, et mittat Spiritum sanctum suum: Veritate dicente, quæ ait: « Non enim vos estis, qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis f. » Quapropter vix audeo adgredi invalidus in sensu, tardus ad orandum, tam magni Viri miracula, verborumque et gestorum copiam ad meam humillimam hæsitatem declinare. Profecto vereor, quod absit, de dulci facere amarum, et de amaro dulce: sed illius oro clementiam, qui latices convertit in falerum, et brutis animantibus facultatem tribuit eloquendi. Saltem rustico sermone hujus beati viri Pardulphi vitam vel signa miraculorum, ut valeo, adgredior docere g lectorem.

ANNOTATA.

E

a Qui hæc S. Pardulphi Vitam nobis descripsit, videtur parenthesis illam inseruisse, quod illa in exemplari, e quo Vita hæc excerpta est, legebatur; et, ut verba obscura redderet planiora, de suo substituisse hæc: rudis miraculi fidem: quod cum alibi non faciat, indicio id est, fideliter ipsum cetera descripsisse.

b Hæc omnia apud Mabillonium perturbate: Plerique dum præcorum patrum antiqua laudantes gesta miraculorum, nova, quæ nuper gesta sunt, omittunt, quasi vinum vetustum cum suavitate vel claritate hauriunt, mustum nempe, quasi turbulentum, squamololum renuentes in haustu, et rudis miraculis ruda corda deserentes. Sed melius utrobique, ut opinor, utrumque commiscere in haustum, vinum scilicet et mustum, ut dulcia musti foveat ac temperet austeritatem vini; similiter vini austeritas dulcedinem exacuat musti: videlicet, ut, qui uno manantur fonte, uno de sapore satientur sitientes. Non adeo vitiosa sunt, quæ deinceps sequuntur apud Mabillonium: unde hæc non in ipsum auctorem, sed in describentium imperitiam refero.

F

c Forte Waractensis seu Garactensis abbas. Vide num. 7 Comment. præv.

d Una e quatuor Gallix partibus: sub prima regum Francorum stirpe a Ligero fluvio ad Pyrenæos montes protendebatur: modo autem Aquitania (la Guyenne) passim dicitur pars illa, quæ cis Garunnam est, quæque provinciam Aginensem, Cadurcensem, Guiennam propriam seu tractum Burdegalensem, Lemovicensem provinciam, Petrocoriensem, Ruthenensem et Santoniam complectitur. Ita Baudrandus.

e Hinc, tam Berthemarium, quam Aetorum scriptorem Aquitanos monachos fuisse, conjicio.

f Matt. 10, v. 20.

g Minus apte apud Mabillonium prænotare.

CAPUT